



**VOLFGANG BORXERT: INSONIY TUYG‘ULAR VA URUSH
FOJEALARINING BADIY IFODASI**

Tursunova Shahnoza Ikromovna
Navoiy davlat universiteti doktoranti

Annotatsiya: Borxertning asarlari bugungi zamonaviy o‘quvchi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Insoniy tuyg‘ularni tasvirlashdagi universallik, ijtimoiy va falsafiy masalalarga yondashuv hozirgi dunyo muammolari bilan hamohang. Ushbu maqolada Borxertning o‘ziga xos tili va ifoda uslubi nafaqat urush avlodini, balki hozirgi o‘quvchilarni ham insoniylik haqida chuqur mulohaza yuritishga undaydigan fikrlar haqida gap boradi.

Adabiyotshunoslikda Borxertning ijodini baholashda turli qarashlar mavjud. Ba’zilar uni “erta yetilgan, ammo tugallanmagan” yozuvchi deb ataydi. Biroq uning asarlaridagi mavzular va uslublarning xilma-xilligi bunday yondashuvni qayta ko‘rib chiqishni talab qiladi. Borxert o‘z asarlarida badiiy va estetik yetuklikni qo‘lga kiritgan yozuvchi sifatida qayta baholanishi kerak degan fikrdamiz.

Kalit so‘zlar: Volfgang Borxert, urush, hikoya, drama, badiiy ifoda, ruhiy holat

Аннотация: Произведения Борхерта имеют важное значение и для современного читателя. Универсальность в изображении человеческих чувств, подход к социальным и философским вопросам гармонично перекликаются с проблемами сегодняшнего мира. В данной статье рассматривается уникальный язык и стиль выражения Борхерта, которые побуждают к глубоким размышлениям о человечности не только поколение войны, но и современных читателей.

В литературоведении существуют различные точки зрения на творчество Борхерта. Некоторые называют его «рано созревшим, но незавершённым» писателем. Однако разнообразие тем и стилей в его произведениях требует пересмотра такого подхода. Мы придерживаемся мнения, что Борхерт должен быть переоценён как писатель, достигший художественной и эстетической зрелости в своём творчестве.

Ключевые слова: Вольфганг Борхерт, война, рассказ, драма, художественное выражение, психологическое состояние

Abstract: Borchert's works hold significant relevance for contemporary readers as well. The universality in depicting human emotions and his approach to social and philosophical issues resonate with the challenges of today's world. This article explores Borchert's distinctive language and expressive style, which inspire profound reflections on humanity not only for the war generation but also for modern readers.

In literary studies, there are various perspectives on evaluating Borchert's creative legacy. Some describe him as a "prematurely mature yet incomplete" writer. However, the diversity of themes and styles in his works calls for a reassessment of this view. We believe that Borchert should be re-evaluated as a writer who achieved artistic and aesthetic maturity in his craft.

Keywords: Wolfgang Borchert, war, short story, drama, artistic expression, psychological state

Kirish

Wolfgang Borchert (1921–1947) urushdan keyingi nemis adabiyotining eng yorqin vakillaridan biri bo‘lib, o‘z asarlarida insoniyatning ma’naviy va ruhiy muammolarini yoritishga bag‘ishlangan. U qisqa umri davomida inson hayoti, urushning halokatli oqibatlari va umidni saqlab qolish zarurati haqidagi muhim adabiy asarlar yaratgan. Ushbu maqola Borchertning asarlari, xususan, “Tashqarida, eshik oldida” (“Draußen vor der Tür”) dramasini va “Momaqaymoq”(Hundeblume”) qissasining adabiy tahlil qilish orqali yozuvchi ijodining zamonaviy adabiyotdagi o‘rnini aniqlashga qaratilgan. Borchert o‘zining asarlarida insoniyatning global muammolarini o‘rganadi, jumladan, urushning halokatli ta’siri, jamiyatdagi yolg‘izlik va ijtimoiy ajralish muammolari, shuningdek, umidning kuchi qanchalik muhim ekanligi ko‘rsatadi. Uning eng mashhur asarlaridan biri “Tashqarida, eshik oldida” (Draußen vor der Tür) dramasida urushdan qaytgan askar Bekmannning insoniylik va jamiyat bilan ziddiyatli munosabatlari tasvirlanadi. Ushbu drama urushdan keyingi davr nemis jamiyatida o‘z o‘rnini izlayotgan odamlarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri murojaat bo‘lib xizmat qiladi.

Metodologiya

Maqolada quyidagi usullar qo‘llanildi:

1. Adabiy tahlil: Borchertning tanlab olingan asarlari, jumladan, "Tashqarida, eshik oldida" dramasi va qisqa hikoyalari mazmun, tuzilma va badiiy uslub nuqtai nazaridan tahlil qilindi. Asarlardagi ramziy obrazlar, mavzular va tilning lirik xususiyatlari o‘rganildi.

2. Tarixiy va kontekstualizatsiya: Borchertning asarlari yaratilgan davrning ijtimoiy, siyosiy va madaniy sharoitlari hisobga olindi. Xususan, Ikkinchi Jahon urushi va undan keyingi nemis jamiyatidagi muammolar, urushning insoniyatga bo‘lgan ta’siri va jamiyatning qayta tiklanish jarayoni tahlil qilindi.

3. Ijodiy ta’sirlar tahlili: Borchert ijodiga Heminguey, ekspressionizm va zamonaviy nemis adabiyotining boshqa yo‘nalishlari ta’sirini aniqlash uchun qiyosiy tahlil o‘tkazildi. Uning qisqa hikoyalari va dramalarida ushbu ta’sirlarning badiiy shakllanishga qanday yordam bergani o‘rganildi.

4. Tematik tadqiqot: asarlarda tez-tez uchraydigan mavzular, jumladan, urush fojeasi, inson hayoti va o‘limning falsafiy yondashuvi, insoniylikning ahamiyati va umid tushunchasi batafsil tahlil qilindi.

Mazkur metodologik yondashuvlar Borchertning ijodiy xususiyatlarini aniqlash va uning asarlarida aks etgan insoniy va falsafiy tushunchalarni chuqurroq yoritishga imkon berdi.

-Adabiy tahlil: Borxertning hikoya va dramalari mavzu, til va uslub nuqtai nazaridan o‘rganildi.

-Tarixiy kontekst: Asarlarning yaratilgan davri, urushdan keyingi ijtimoiy va siyosiy muhit inobatga olindi.

-Ijodiy ta’sirlar tahlili: Heminguey va ekspressionizmning Borxert ijodiga bo‘lgan ta’siri o‘rganildi.

-Lirik va ramziy unsurlarni tahlil qilish: Til, rang va tovushlarning adabiy uslubdagi roli batafsil tahlil qilindi.

Tahlil

Borxert asarlarida insoniyatning ruhiy, ma’naviy muammolari — qo‘rquv, yolg‘izlik, umid va o‘limni chuqur badiiy yondashuvda ifoda etadi. Uning asarlari lirik va ramziy ifodalarning uyg‘unligidan foydalanib, urushning inson ruhiyatiga halokatli ta’sirini yoritadi. "Tashqarida, eshik oldida" dramasida askar Bekmanning jamiyat bilan ziddiyatlari va insoniylikni qidirishi markaziy mavzuga aylangan. Qisqa hikoyalarida esa oddiy voqealar murakkab falsafiy va hissiy tajribalarni ochib beradi. Masalan, "Hundeblume" "Momaqaymoq guli" hikoyasida insonning mayda tafsilotlar orqali hayot ma’nosini anglash jarayoni tasvirlanadi.

Natijalar

Volfgang Borxertning asarlari, ayniqsa, qisqa hikoyalari va dramalari, inson hayoti va urushning halokatli ta’sirini badiiy jihatdan chuqur ifodalash bilan ajralib turadi. Tahlillar natijasida quyidagi asosiy jihatlar aniqlandi:

1. Mavzular va timsollarni chuqur yoritish: Borxert o‘z asarlarida insoniy tuyg‘ularni markaziy mavzu sifatida tanlagan. Bekmanning insoniylikni qidirishi va jamiyatda o‘z o‘rnini topishga bo‘lgan umidsiz urinishlari, jamiyatning urushdan keyingi moral va psixologik holatini yoritadi. Qisqa hikoyalarida oddiy voqealar va detallar orqali inson hayotining murakkab falsafiy va hissiy jihatlar aks ettiriladi.

2. Til va uslubning betakrorligi: Borxert qisqa, ammo mazmunli jumlar orqali o‘z g‘oyalarini yetkazadi. Uning uslubi lirik va ramziy bo‘lib, insonning ichki ruhiy tajribalarini chuqur ifoda etadi. Asarlarida ranglar va ovozlari ko‘p ishlatilgan bo‘lib, ular inson holatini va ichki dunyosini ramziy tarzda aks ettiradi. Masalan, "binafsha" rang umidsizlik va qayg‘uni, "ko‘k-qora" esa qo‘rquv va yolg‘izlikni ifodalaydi.

3. Falsafiy yondashuv: Yozuvchi o‘z asarlarida inson va dunyo o‘rtasidagi ziddiyatni, insoniyatning hayotiy qo‘rquvlari va umidlari orasidagi muvozanatni aks ettiradi. U falsafiy tushunchalarni oddiy, ammo chuqur badiiy ifodalar orqali yetkazadi. Asarlarida inson va jamiyat o‘rtasidagi masofaning oshishi, urushning individual hayotga bo‘lgan salbiy ta’siri va umidni saqlab qolish muammolari yoritilgan.

4. Ijodiy o‘zgarish va yuksalish: Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Borxertning keyingi asarlarida o‘ziga xos uslubiy elementlar kuchayib, uning ijodi tobora yetuklashgan. Ayniqsa, lirik unsurlar va ramziy ifodalar keyingi qisqa hikoyalarida ko‘proq o‘z aksini topgan. Borxert

ijodining rivojlanishi uning proza va qisqa hikoya yozishdagi ishonchining ortishi bilan bog‘liq. Keyingi asarlarida u til va ifoda vositalarini yanada mahorat bilan qo‘llagan.

5. Urushdan keyingi davrni aks ettirish: Borxert urush va uning inson ruhiyatiga ta’sirini yoritish orqali zamonaviy adabiyotda yangi yo‘nalish ochdi. Uning asarlari insoniyatning universal muammolariga qaratilganligi bilan urushdan keyingi davr nemis adabiyotining asosiy poydevoriga aylangan. Borxertning "yo‘q de" "Sag nein!" degan chaqirig‘i faqat urushga emas, balki insoniy qadriyatlarga tahdid qiluvchi barcha yomonliklarga qarshi bir isyon edi. Ushbu natijalar Borxertning ijodiy merosi nafaqat o‘z davri uchun, balki zamonaviy o‘quvchi uchun ham dolzarb ekanligini ko‘rsatadi. Uning asarlari inson hayotining murakkabliklarini yoritishda universallikni saqlaganligi sababli bugungi adabiyotshunoslikda alohida o‘rin egallaydi.

Munozara

Borxertning asarlarida insoniyatning hayotiy mavzulari markaziy o‘rinni egallaydi, o‘quvchini bu muammolar haqida o‘ylashga undaydi. Bundan tashqari urushning vayronkor ta’sirini va insoniyatning ijobiy taraqqiyot yo‘liga bo‘lgan umidini aks ettirgan fikrlarni tez-tez uchratishimiz mumkin. Shuningdek, uning ijodida "yolg‘izlik", "qo‘rquv" va "umid" kabi mavzularning uzviyligi seziladi. "Tashqarida, eshik oldida" dramasida urushdan qaytgan Bekmanning insoniylikni va jamiyatda o‘z o‘rnini izlash jarayoni tasvirlangan. Bu asar inson hayotidagi umidsizlik va insoniy munosabatlarning buzilishiga qaratilgan teran qarashlarni ochib beradi. Qisqa hikoyalarda esa, masalan, "Hundeblume" ("Momaqaymoq guli") oddiy detallar orqali murakkab hissiy va falsafiy mazmun yoritiladi. Borxertning tilga bo‘lgan ishonchi va lirik ramziy ifodalari inson ruhining chuqur qatlamlariga kirib boradi. U nafaqat urushdan keyingi davrning ovozi, balki bugungi kunda ham insoniylik va axloqiy qadriyatlarni saqlashning ahamiyatini targ‘ib qiladi. Adabiyotshunoslikda uning asarlari ko‘pincha "erta yetilgan, ammo tugallanmagan"[1] deb baholangan. Ammo tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Borxertning ijodiy yetukligi uning asarlaridagi badiiy va falsafiy qatamlar orqali yaqqol namoyon bo‘ladi. Uning urushga va insoniyatga tahdid soluvchi yovuzlikka qarshi isyonli "yo‘q de" "Sag nein!" chaqirig‘i har doim dolzarbdir. Volfgang Borxertning ijodi urushdan keyingi nemis adabiyotining muhim qismiga aylangan bo‘lsa-da, uning asarlari faqatgina tarixiy kontekst bilan cheklanib qolmaydi. U insoniyatning ruhiy muammolari va badiiy tajribalarni o‘rganish uchun keng imkoniyat yaratadi. Ushbu qismda Borxertning asarlaridagi asosiy jihatlar va ularning zamonaviy adabiyotshunoslikdagi o‘rni kengroq tahlil qilinadi.

Borxertning "Tashqarida, eshik oldida" dramasi urushdan qaytgan askarlarning jamiyatdagi rolini qayta ko‘rib chiqish uchun muhim vosita bo‘ldi. Bekmanning insoniylikni qidirishi va jamiyat tomonidan rad etilishi urushning inson ruhiyatiga qanchalik salbiy ta’sir ko‘rsatganini yoritadi. Bu jihat Borxertni nafaqat adabiy shaxs, balki ijtimoiy arbob sifatida ham o‘rganish kerakligini ko‘rsatadi.

Borxert asarlarida tilning lirikligi va ramziyligi sezilarli o‘rin egallaydi. Uning qisqa hikoyalari insonning ichki iztiroblarini yoritishda o‘ziga xos badiiy yondashuvni qo‘llaydi. Ranglar va tovushlar, masalan, "binafsha" rang va qushlarning qichqirig‘i, insonning ichki

dunyosini aks ettirish uchun metafora sifatida ishlatiladi. Bu uslub Heminguey ta’siridagi ifoda bilan uyg‘unlashib, o‘ziga xos adabiy boylik yaratadi. Borxertning ramziyligi uni zamonaviy nemis adabiyotining boshqa vakillaridan ajratib turadi.

Borxertning ijodiy rivojlanishi uning keyingi asarlarida yaqqol namoyon bo‘ladi. Uning dastlabki hikoyalari, masalan, “Hundeblume” (“Momaqaymoq guli”), lirizm va ramziy ifodalarga boy bo‘lsa, keyingi asarlari mavzularning chuqurligi va shakllarning yetukligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, “Draußen vor der Tür” (“Tashqarida, eshik oldida”) dramasi uning muvaffaqiyati uning keyingi qisqa hikoyalari o‘ziga xos lirik unsurlarni kuchaytirgan.

Bugungi kunda Borxert ijodini o‘rganishda zamonaviy falsafiy va psixologik metodlarni qo‘llash imkoniyati mavjud. Uning asarlaridagi ramziylik va badiiy qatlamlar inson ruhiyatining murakkab tomonlarini chuqurroq o‘rganishga imkon beradi. Shuningdek, uning “yo‘q de!” (“Sag nein!”) chaqirig‘i ijtimoiy va madaniy kontekstda global muammolarni hal qilishda ham muhim manba bo‘lishi mumkin.

Xulosa

Volfgang Borxert urushning vayronkor ta’siri va insoniyatning qayg‘u va iztiroblarini yoritishda mislsiz muvaffaqiyatga erishgan. Uning asarlarida inson hayoti va ruhiyatining chuqur badiiy tahlili aks etadi. Uning qisqa hikoyalari va dramalari insonning ichki ruhiy olamini, uning qo‘rquv va umidlari, yolg‘izligi va insoniy qadriyatlarni saqlashga bo‘lgan intilishini chuqur yoritadi. U urush davrining og‘ir psixologik yukini badiiy shaklda aks ettirib, insoniyat taqdirining murakkabligini ko‘rsatadi. Yozuvchi asarlarida lirik elementlar va ramziy ifodalarni ishlatib, o‘ziga xos ijodiy uslub yaratdi. U urushdan keyingi nemis adabiyotida qisqa hikoya janrining yangi standartlarini belgiladi, xususan, "Tashqarida, eshik oldida" , jamiyatning urushdan keyingi davrdagi axloqiy va ijtimoiy muammolarini o‘rganishga qaratilgan. U jamiyatning insoniy qadriyatlarga nisbatan mas’uliyatsizligi va urushning halokatli oqibatlari haqida chuqur mulohazalarni ilgari suradi. Ushbu yondashuv bugungi adabiyotshunoslik va sotsiologik tahlil uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Borxertning asarlari hali to‘liq o‘rganilmagan boylikdir. Ularning tahlili zamonaviy adabiyotshunoslikda yangi yondashuvlarni qo‘llash imkonini beradi. Ayniqsa, uning ramziy uslubi, rang va tovushning adabiy ifodadagi o‘rni hamda qisqa hikoya janridagi o‘ziga xosligi kelgusidagi tadqiqotlar uchun boy manba hisoblanadi. Uning asarlari insoniyatning umumiy tajribalarini aks ettirganligi sababli, hozirgi zamonaviy dunyo muammolari uchun dolzarb saboqlar beradi. Borxert ijodining teran falsafiy va badiiy yondashuvlari bugungi va kelajak avlodlar uchun ham ahamiyatini saqlab qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Rühmkorf P. Wolfgang Borchert mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1996
2. W. Borchert. Gesamtwerk. Hamburg. Rowohlt-Verlag. 1994. S. 241.

3. Kindels Neues Literaturlexikon in 20 Bänden. Bn 2. München Kindels Verlag. 1991. S. 928.
4. Böll, Heinrich (1961). Erzählungen, Hörspiele, Aufsätze. Kiepenhauer & Witsch, Köln – Berlin. Deutschland.
5. Burgess, Gordon (2007). Wolfgang Borchert. Ich glaube an mein Glück. Aufbau Verlagsgruppe GmbH, Berlin. Deutschland.
6. Durzak, Manfred (1981). Deutsche Gegenwartsliteratur: Ausgangspositionen und aktuelle Entwicklungen. Philipp Reclam jun., Stuttgart. Deutschland.
7. Rühmkorf, Peter (1961). Wolfgang Borchert. 25. Auflage. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Deutschland.
8. Şahin, Veysel (2007). Roman Tekniği Bakımından Yaban. Newsa – New World Sciences Academy. Volume:2, Number:3, s. 179-196.